

This article examines the problem of "people's capital" as an important legal, economic and social category.

In conditions of market economy working apathetic gets the peculiarities of goods, and its value is determined

by the corresponding level of education, physical power and motivation which are possessed and ordered by an owner. He sells these peculiarities as a factor of production (resource λ). The businessman using the resource λ gets an income on the invested capital.

Косенко Є. В.

ГЕНДЕРНА СТРУКТУРА РИНКУ ПРАЦІ ЯК СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Описано роль жінки в соціально-економічному житті суспільства. Проаналізовано економічну активність населення України у статеві-віковому розрізі.

Ключові слова: гендер, економічно активне населення.

I. Вступ. Протягом останнього десятиріччя у наукових колах з'явився новий термін «гендер», який спочатку використовувався для характеристики статусу жінки у суспільстві, а надалі адаптований традиційними суспільними науками. Це свідчить про те, що проблеми взаємовідносин між статями сприймаються як форма соціальної організації. Гендер є одним із базових соціальних інститутів, який разом з іншими соціальнодемографічними і культурними характеристиками населення (раса, клас, вік) організує соціальну систему суспільства.

Зміна позицій жінок у трудовій діяльності, освоєння ними нового економічного простору повинні супроводжуватися широкою роз'яснювальною роботою, що передбачає рівні соціальні можливості жінок і чоловіків у праці, сім'ї, суспільстві.

Однак усі заходи, спрямовані на вирішення проблеми, мають бути підтримані зусиллями самих жінок. Доки жінка залишатиметься, переважно, об'єктом, а не учасником процесів, що відбуваються в суспільстві, навряд чи варто очікувати помітних змін у визнанні її соціальної ролі

II. Постановка завдання. Питання щодо становища жінки у суспільстві виникла давно. Ще Платон розмірковував з приводу створення рівних можливостей для залучення жінок та чоловіків до управлінської та виробничої діяльності. Ідеї про захист прав жінок

виникали і в епоху відродження та були розвинуті пізніше жіночими рухами і партіями, включаючи робочий і демократичний жіночі рухи та фемінізм.

Останні десятиріччя у наукових колах з'явився новий термін "гендер", який спочатку використовувався для характеристики статусу жінки у суспільстві, а надалі адаптований традиційними суспільними науками. На сьогодні це поняття стало усталеною темою досліджень у європейських країнах. Це свідчить про те, що проблеми взаємовідносин між статями сприймаються як форма соціальної організації. Гендер виступає одним з базових соціальних інститутів, який разом з іншими соціально-демографічними і культурними характеристиками населення (раса, клас, вік) організує соціальну систему суспільства.

III. Результати. Важливе місце у гендерних дослідженнях посідає трудова поведінка. Так, класична феміністична теорія розглядала чоловічу працю як суспільний (публічний) вид діяльності, а жіночу як "невидимий". З початку 80-х років з'являються дослідження, присвячені власне гендерним відносинам на ринку праці, тобто у суспільній сфері.

Досить яскраво виділяються дослідження Х. Хартман та С. Валбі щодо економічного базису патріархату, який вони вбачають у контрольованому доступі жінок до "чоловічих" робочих місць, які є гендерно нейтральними ланками.[1,121] На їх думку, жінки не допускаються до високооплачуваних робочих місць, а тому вони змушені розглядати шлюб як майже єдиний засіб вирішення матеріальних проблем і змиритися зі своєю безкоштовною експлуатацією вдома.[2,143]

Надалі дослідження отримали розвиток у роботах Ц.Кокбурн, яка доводить, що чоловіки на ринку праці мають не лише економіч-

ну, й соціополітичну та фізичну владу над жінками. Фізична сила та технічні здібності не належать чоловікам від природи, а виховуються у процесі соціалізації.

Ц. Кокбурн наводить безліч прикладів конструювання фізичної переваги чоловіка над жінкою. За її висновками, технологічні процеси не є гендерно - нейтральними, вони певним чином пристосовані до "чоловічих" робочих місць. Отже, гендерний розподіл праці є не лише економічним феноменом, а соціально сконструйованим через біологічні особливості чоловіків та жінок.

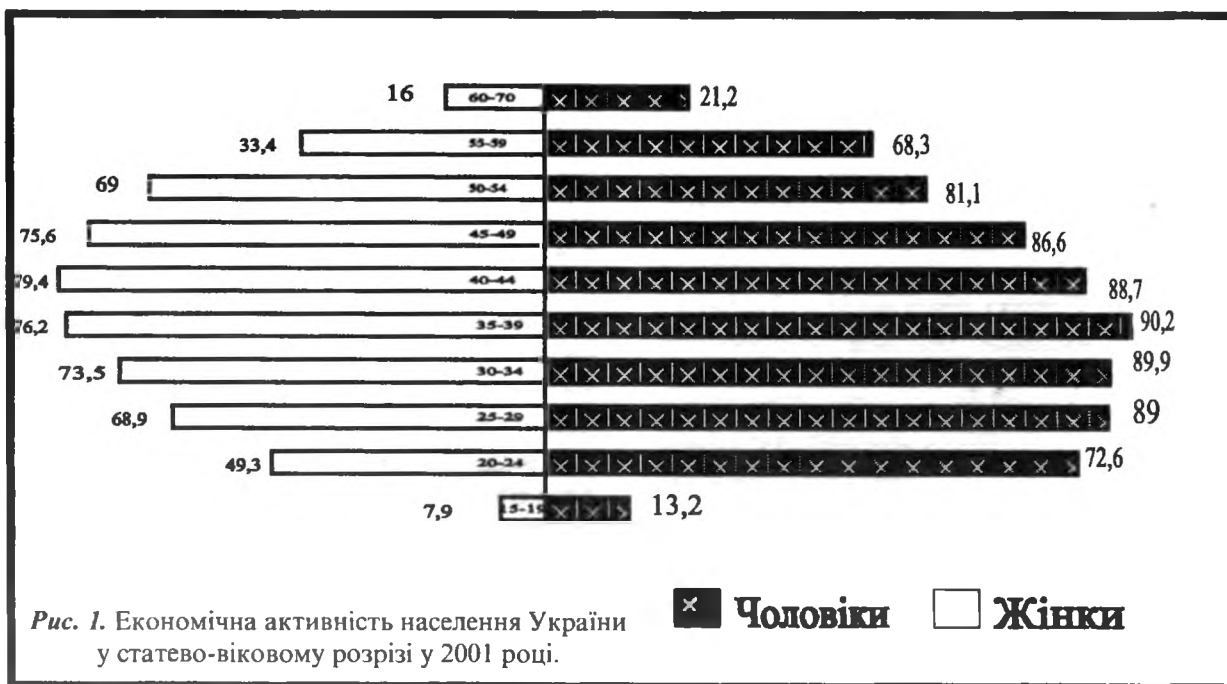
Проблема тендерної структури ринку праці є особливо важливою для пострадянських країн, де участь жінок у робочій силі ще в радянські часи досягла майже максимального рівня, а у пострадянські - знизилася несуттєво. На рівень жіночої зайнятості та модель реалізації переваг зайнятості впливає низка чинників: економічні, соціокультурні та сімейні, ідеологічні, що є пріоритетними в аналізі жіночої зайнятості.

Дослідники визначають, що все таки, незважаючи на значні зміни в українському суспільстві, існує моностатова монополія на певні види діяльності, з'являються переважно "чоловічі" та "жіночі" професії, поглиблюється диспропорція у посадовій ієрархії. Варто відзначити, що західне суспільство орієнтується на перерозподіл домашніх обов'язків між подружжям, посилення батьківської відповідальності.

Громадськість достатньо жорстко реагує на факт дискримінації як у сім'ї, так і на ринку праці. Для всіх колишніх соціалістичних країн на початок 90-х років характерними були високі рівні економічної активності населення, що було результатом впливу пануючої ідеології повної зайнятості. За даними 1995 р. рівень економічної активності населення України становив 67,8%, у 1998 р. - 70,7%, а у 2001 р. цей показник становить 62,7%. Ця тенденція була характерною для всіх країн Центральної та Східної Європи, хоча темпи зміни вирівнювалися між країнами. Ситуація на ринку праці така, що економічна активність чоловіків вища ніж у жінок. Однак для обох статей в Україні спостерігалось зменшення цього показника. Порівняно з 1998 р. у 2001 р. економічна активність чоловіків у цілому зменшилася на 5,7 процентних пункти, у жінок – на 10,2 процентних пункти. Для чоловіків працездатного віку рівень економічної активності в середньому складав у 2000 р. 76,2 та 75 % у 2001 р., а для жінок цей показник досяг рівня 71,5 та 70,6%.

Найвищий рівень економічної активності чоловіків припадає на віковий діапазон 35-39 років (91,1% у 2000 р. та 90,2% у 2001 р.); для жінок таким віковим діапазоном є вік 40-44 роки (складає відповідно 87,3 та 87,1% для 2000 та 2001 рр.), що представлено на рисунку 1.

В Україні історично так склалося, що жінки рано одружуються та народжують

дітей, тому саме для працездатних жінок молодого віку (20-29 років) характерне зниження економічної активності. Проблема полягає в тому, щоб визначитися, якою мірою зниження економічної активності молодих жінок носить добровільний або вимушений характер. Це в свою чергу залежить як від кон'юнктури попиту та пропозиції жіночої робочої сили на ринку праці, так і від сімейних обставин. Так, виходячи з “нової теорії домашнього господарства”, запропонованої Г. Беккером, рівень зайнятості жінок на ринку праці залежить від доходів сім'ї та від ціни на фактори виробництва.¹ Але при цьому найважливішим ресурсом для домашнього виробництва є цінність часу членів сім'ї, який розраховується через альтернативні витрати.

Зростання зайнятості жінок на ринку праці є стимулом для розвитку “часозберігаючих технологій” домашньої праці. Коливання у рівнях зайнятості жінок також пов'язують з екстенсивними або інтенсивними типами розвитку економіки.

За даними 2000-2001 рр., жінки в загальній чисельності зайнятих України мають вагому і майже постійну частку - 48,6-48,7%, чоловіки відповідно-51,4-51,3%. Тобто жінки складають майже половину всього зайнятого населення, що перевищує показники країн Центральної Східної Європи (ЦСЄ). Так, у країнах ЦСЄ частка зайнятих жінок зберігається на рівні від 47% чисельності зайнятих в Болгарії, 46% - в Словенії, 45% - у Словаччині та Польщі до рівня 44% у Чехії, Угорщині та Румунії. Значні рівні зайнятості жінок певною мірою можна пояснити наслідками соціалістичної економіки та інерцією сформованих переваг. Досвід зайнятості, який є у більшості жінок активного віку в сучасних умовах перевагою, ніж недоліком, допомагаючи швидше адаптуватися жінкам до змін на ринку праці. Це пояснює той факт, що безробіття на “повному” ринку праці жінок є нижчим від безробіття чоловіків. Чисельність безробітних на повному ринку праці – чисельність безробітних, визначених за допомогою обстежень домогосподарств щодо економічної активності, зайнятості та безробіття населення України, що проводяться щоквартально Держкомстатом України.

¹ Bekker G. A Treatise on the Family.-Cambridge, Harvard University Press, 1981.-83 p

Порівнюючи освітній рівень зайнятого населення, слід відзначити, що частка зайнятих жінок із повною та базовою вищою освітою значно перевищує аналогічний показник для чоловіків (частка зайнятих жінок з вищою освітою у 2001 р. складала 49,9% від кількості всіх зайнятих жінок, у 2000 р. – 47,3% для чоловіків аналогічні показники склали – 36,2 та 34,6% відповідно). Але високий потенціал не завжди є гарантією його реалізації.

Дослідження динаміки і структури зайнятості у статевому розрізі передбачає оцінку збалансованості структури зайнятості з виокремленням статевих груп.

Про фактично переважну спрямованість українського ринку праці на дискримінацію жінок свідчить навіть офіційна статистика. При цьому як аргумент на користь такого стану речей підкреслюється низька трудова мобільність жінок на виробництві, яка ніби то перешкоджає підвищенню його ефективності. В перші роки становлення ринку праці та початку реєстрації безробітних в пресі та наукових виданнях багато писали про “безробіття з жіночим обличчям” і вважалося, що розвиток ринкових відносин буде посилювати жіноче безробіття.

Уявлення про жіноче “обличчя” безробіття складалася на основі даних про безробітних зареєстрованих в установах державної служби зайнятості. На кінець 2000р. у службі зайнятості перебувало 1187,9 тис осіб, серед яких 62,8% - жінки.

Протягом 2001 р. чисельність незайнятого населення зменшилася на 13,4% і становила 1028,8 тис. осіб, основна частка якого – 63,7% жінок.

Серед заходів щодо встановлення гендерної рівності на ринку праці, впровадженими службами зайнятості, досить продуктивними вбачаються формування, Кризових центрів для здійснення психологічної і соціальної підтримки безробітних жінок, створення інформаційних центрів, що володіють найбільш повною і докладною інформацією про наявність вакансій проведення ярмарків вакансій, випуск інформаційних бюлетенів для потенційних роботодавців про висококваліфіковані кадри, що знаходяться в даний час на обліку в службі зайнятості.

В європейському світогляді такі риси як чуйність, емоційність, вразливість, розглядаються як суто жіночі і водночас як другорядні,

менш значущі риси для успішної професійної діяльності. Тим самим заохочується стиль соціальної поведінки. Законодавчо ще за радянських часів закріплена рівність статей, метою якої було звільнення жінок від домашньої експлуатації. А в сфері зайнятості – “підтягування” її до статусу чоловіка. Тобто він сприймався як “еталон” і коригуванню не підлягав. Однак законодавчо закріплена статеві рівність не означала фактичної, тому й дотепер “жіноча зайнятість” виникає ніби в прогалинах, залишених чоловіками.

Західна соціальна політика вже досить давно щільно вивіряє створення рівних прав і рівних можливостей у всіх сферах життєдіяльності і насамперед майже рівним розподілом батьківських обов’язків. У соціальній політиці Європейського союзу присутня переорієнтованість з переважного забезпечення рівності в громадських правах чоловіків та жінок на ринку праці через забезпечення їх рівними можливостями у суспільному житті в цілому.

IV. Висновки. Зміна позицій жінок у трудовій діяльності, освоєння ними нового еко-

номічного простору повинні супроводжуватися широкою роз’яснювальною роботою, що передбачає рівні соціальні можливості жінок і чоловіків у праці, сім’ї, суспільстві. У масовій свідомості необхідно перебороти традиційне ставлення до жінки як до працівника “другого сорту”, першорядним життєвим випадком якого є народження і виховання дітей, ведення домашнього господарства.

Однак усі заходи, спрямовані на вирішення проблеми, мають бути підтримані зусиллями самих жінок. Доки жінка залишатиметься переважно об’єктом, а не учасником процесів, що відбуваються у суспільстві, навряд чи варто очікувати помітних змін у визнанні її соціальної ролі.

1. Hartmann H. Capitalism, patriarchy and job segregation by sex // Z.R. Eisenstein (ed) Capitalist Patriarchy and the case for socialist feminism. -New York: Monthly Review Press, 1979.

2. Walby S. Theorizing Patriarchy. Oxford: Blackwell, 1990.

The role of woman is described in socio-economic life of company. Economic activity of population of Ukraine is analysed in a sexual-age-old cut.

Дерев’яно С. О.

СІЛЬСЬКА МОЛОДЬ УКРАЇНИ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розкрито основні проблемні характеристики сільської молоді України, пов’язані з її матеріальним становищем, рівнем і способом життя, зайнятістю, політичними орієнтаціями та економічними уявленнями. Автором запропоновано шляхи покращення соціально-економічного становища даної категорії громадян.

Ключові слова: сільська молодь, рівень та якість життя, зайнятість, політичні орієнтації.

I. Вступ. Рівень життя виступає як соціально-економічна категорія, що відображає ступінь задоволення матеріальних та культурних потреб людей при забезпеченні їх споживчими благами. Якість життя – це соціологічна категорія, що відображає міру задоволення матеріальних і культурних потреб людей.

Саме тому одним із завдань дослідження було вивчення структури доходів молоді, самооцінка її матеріального становища.

II. Постановка завдання. Як показали результати опитування, основним джерелом доходу сільської молоді є заробітна плата. При відповіді на питання: “З чого складається сукупний дохід вашої сім’ї?” – її зазначили майже три чверті опитаних. Доходи від особистого підсобного господарства виявились досить незначними для сільської місцевості. Їх підкреслили лише 7% респондентів. Очевидно, в сьогоденних умовах продукція, одержана від особистого підсобного господарства, йде переважно не на продаж, а на особисте споживання і тому не розглядається як джерело доходів сім’ї. Невелика частина сільської молоді має додатковий заробіток, що підкреслили 5% опитаних. Пов’язано це, очевидно, з обмеженими можливостями одер-